

Rõõmu, lohutust ja innustust

Toimetajaauhind 2019

RIINA KASSER, liidu tegevliige

Edvin ja Lembe Hiedeli nimelise toimetajaauhinna laureaadi valimine on muutunud juba traditsiooniks. 2019. aastal toimus see viiendat korda, auhinna pälviv ajakirja Looming toimetaja Asta Põldmäe.

Tunnustuspreemiaga juhitakse tähelepanu sellele, kui tähtis on toimetaja kui teksti keelise ja sisulise viimistleja töö, ning tõstetakse esile teenekaid ilukirjanduse või filosoofilise teksti toimetajaid. Esimese Edvin ja Lembe Hiedeli nimelise toimetajaauhinna pärjati 2015. aastal Maiga Varik, 2016. aastal oli laureaat Triin Kaalep, 2017. aastal Anu Saluäär-Kall ja 2018. aastal Linda Tinnu Targo.

2019. aastal esitati auhinnakandidaate senisest enam: kümme. Preemiavääriliste toimetajate rohkus tegi valiku muidugi raskeks. Žürii, kuhu seekord kuulusid Anu Saluäär-Kall ja Anti Saar Eesti Kirjanike Liidust ning Sirje Ratso ja Riina Kasser Eesti Keeletoimetajate Liidust, langetas otsuse 20. septembril. Kuigi kandidaatide hulgas oli ka nooremaid tegusaid toimetajaid, tõi võidu just pikaajaline, viljakas ja silmapaistev töö, nagu toimetajaauhinna statuutki ütleb. Üsna ühehäälselt osutus võitjaks Asta Põldmäe.

Asta Põldmäe (snd 1944) on lõpetanud 1969. aastal Tartu Riikliku Ülikooli ajakirjanduse erialal. 1969–1975 töötas ta ajalehe Tartu Riiklik Ülikool toimetuses, 1980. aastate keskel ajalehes Sirp ja Vasar. Alates aastast 1986 on Asta Põldmäe

ajakirja Looming ilukirjanduse toimetaja. Ta on kirjutanud ka psühholoogilist lüürilist proosat ja lasteraamatuid ning tõlkinud hispaania nüüdisproosat.

Asta Põldmäe kandidatuuri üles seades kirjutas Loomingu peatoimetaja Janika Kronberg nõnda: „Tema töö on olnud pidev suhtlemine erakordselt arvukate ja ülimalt erinevate autoritega, Loomingus töötatud aastate jooksul on see tähendanud kannatlikku ja tihedat kirjavahetust sadade autoritega, ent ka põhjalikku pedagoogilist ja keelt harivat tegevust nii noorte kui ka vanadega. Sellise spetsifikaga toimetajakohta Eestis teist ei ole ehk nagu on kirjutanud kolleeg Toomas Haug järelsõnas Asta Põldmäe esseekogule „Ja valguse armulise“ (2014): „Sina, Asta, oled küll loodud eesti kirjanduse toimetajaks. Võib-olla peaksin need sõnad kirjutama suurte algustähtedega, sest mitte keegi teine toimetaja siin Eesti pinnal tegutsevates kirjastustes ja väljaannetes ei ole nii täielikus, kõigekülgnes ja katkematus eesti kirjanduse toimetamise seisundis, kui seda on Loomingu ilukirjanduse osa toimetaja.““

Asta Põldmäe kandidatuuri toetasid ka kirjanikud Priidu Beier, Holger Kaints ja Olev Remsu. Kõik, kes on Loomingus viimastel kümnenditel proosat avaldanud, on Holger Kaintsi sõnul kogunud Asta Põldmäe sügavalt lugupidavat suhtumist iga autori ainulaadsesse teksti. Et saavutada hea tulemus, peab hinnatud toimetaja autoriga nõu sageli ka kõige tühisemana tunduvate üksikasjade üle ja märkab iga kohendamist vajavat kitsaskohta. Kaints võtab kiidusõnad kokku: „Tema toimetajatöö lõpptulemus on selline, mida – vähemasti minu arvates – peaks pidama ideaaliks: enamasti ei pane autor korrektiive tähele, sest teksti on muudetud nõnda, nagu autor võiks ka ise teha.“

Traditsiooniliselt anti toimetajaauhind üle rahvusvahelisel tõlkijate päeval, 30. septembril, sedapuhku Tallinna kirjanike maja musta laega saalis. Žürii esimees Anu Saluäär-Kall võrdles toimetajatööd Hieronymuse väidetava hauaga Petlemmas, mis olevat lihtsalt üks sügav auk kivisillutises. Tema meelest on samasugune ka tõlkijate-toimetajate töö: mida märkamatum, seda parem, sest iga pisikenegi möödalask leiab suuremat tähelepanu kui tuhanded leheküljed korrektset teksti. Sellepärast peab Anu Saluäär-Kall Hieronymuse tunnustamist ja pühakuks kuulutamist lohutuseks meile kõigile.

Asta Põldmäe tänukõnest jäid kõlama väarikad sõnad: „Õeldakse: kui mitut keelt sa oskad, nii mitu korda oled sa inimene. Seda lauset nihutades võiks öelda: kui mitu käsikirja sa oled trükivalgele aidanud või tõlkinud, sedavõrd sa oled inimesem.“ See mõte annab kahtlemata innustust toimetajatööd rõõmuga edasi teha.

Asta Põldmäe (pildil): „Väikeses toimetuses peame kehistuma korraga sisu-, fakti-, keele- ja mina iseäranis eksperttoimetajaks, sest minu asi on valida ja vastuskirjades valikut argumenteerida, nii palju kui võimalik. Viimane on muidugi kõige raskem. Vahel toetun kolleegide arvamusele, kui kellelgi on aega ja soovi lugeda ja midagi arvata, kuid ma pean siis mäletama, et täisvastutus lasub minul, kui raske ka poleks kellelgi tema kaastööd ära öelda. Selles otsuses määrab kaunis tabamatu moment: tekst kas on elus või ei ole seda. Kuidagi tunneb selle ära, kuidas, ei oska seletada. Suur asjatundlikkus, mahukas arhiivitöö ja ajastutundlikkus tekitavad muidugi respekti alati, olenemata ainest.

Pliiatsiga paberil toimetada on minu jaoks alati hästi oluline, tunnetus on hoopis täpsem, millegipärast „mõtleb“ käsi hoopis sujuvamalt ja koguni targemini kui arvuti. Vahe on umbes nagu puust kõlakastiga viiulil ning plastkõlakastiga, elektri abil tööta- val viiulil. Kuulamismulje lubab nii öelda.

Jah, ikka autorile jääb alati viimane sõna, tema tahe määrab. Kriitilistel puhkudel püüan alati parandusi autoriga läbi arutada.

Dialoog on proosakirjanikele alati raske. Katsun neid juhatada häid dialoogimeist- reid lugema, et jälgitaks näiteks eraldi saatelauset. Mats Traat saavutab sellega lühi- kese intensiivse otsese kõne, kuivõrd meeleoluarjundi annab temal hästi rikkalik verbikasutus saatelauses (*imestas, ühmas, kihvatas, ei uskunud, habises, viiksatas, paiskas, kogeles, heitis mõistmatult, helises kaasa* jne). Ülimat tähendusraskust suutis harvadesse sõnadesse panna Jaan Kruusvall, apaatne tonaalsus ja hoitud mõttepinge iseloomustab Tõnu Õnnepalut. Mõnd autorit aitavad sellised osutused. Vähemalt pilk teritub nägema, kuidas teised teevad. Üldiselt ollakse kaunis püüdlikud tekstide loe- tavuse nimel vaeva nägema.“